

<https://www.minfin.gov.ua/news/view/pitannja-porusheni-miscevimi-organami-vladi-pid-chas-provedennja-viiznih-narad-ta-kruglih-stoliv-v-oblastjah-ukraini?category=bjudzhet> (дата звернення: 10.11.2019 р.).

7. Екологічний податок–2019 в Україні: «гарячі» зміни як крок до європейської моделі розвитку чи елемент посилення тиску на бізнес? URL: <http://ecolog-ua.com/articles/ekologichnyy-podatok-2019-v-ukrayini-garyachi-zminy-yak-krok-do-yevropeyskoyi-modeli> (дата звернення: 10.11.2019 р.).

Бурдаківська Неля Петрівна

провідний спеціаліст відділу фінансів Чемеровецької селищної ради

Кузь Леся Анатоліївна

головний спеціаліст загального відділу Чемеровецької селищної ради

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Питання формування доходів місцевих бюджетів і виявлення резервів їх збільшення набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки.

Наразі у розвинутих країнах світу територіальні громади, спираючись на власні фінанси, є стабілізатором соціально-політичної та фінансово-економічної ситуації. Тому питання вивчення зарубіжного досвіду фінансування місцевого самоврядування, який стосується реалізації принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, набуває важливого теоретичного та практичного значення [1, с. 6].

Водночас зауважимо, що зарубіжний досвід не є догмою, проте окремі його фрагменти цікаві тим, що наочно підтверджують проведення розумної фінансової політики на місцевому рівні. Детальне вивчення особливостей фінансування місцевого самоврядування у зарубіжних країнах дозволить виділити характерні риси цього процесу та запобігти поширенню негативних явищ у нашій державі і вказати на позитивний досвід, який може бути використано у проведенні політики децентралізації державних фінансів в Україні.

У зарубіжних країнах кожен бюджет самостійний і відокремлений від інших, бюджети адміністративних одиниць нижчого рівня зарубіжних

країн не включаються до бюджетів адміністративних одиниць вищого рівня. На відміну від України, не використовується таке поняття, як «зведені бюджети адміністративно-територіальних утворень». Закономірним для всіх розвинутих зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види місцевих бюджетів – місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети). Кожен з бюджетів має власні доходи. Доходи місцевого поточного бюджету формуються за рахунок місцевих податків і зборів, платежів, загальних субсидій, що надаються державною владою, та інших доходів. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних (комунальних) позик, інвестиційних субсидій, що надаються державною владою, та інших джерел. Законодавство більшості зарубіжних країн забороняє використання доходів бюджетів розвитку на видатки поточних бюджетів. У законодавстві багатьох зарубіжних країн є також поняття «додатковий бюджет» і «приєднані бюджети» [2, с. 65].

Для зарубіжних країн характерна, як правило, три- або чотирирівнева система бюджетів. Проблеми становлення інституту самостійних місцевих бюджетів в Україні не можна розв'язати без використання зарубіжного досвіду формування власних доходів місцевих бюджетів, які складають, наприклад, у Швеції та Швейцарії понад 70 %, в Іспанії – 50%, у Норвегії – 56 % доходів бюджетів місцевих урядів. Тобто власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн – членів Європейського Союзу. У той же час для України характерною є мала частка власних доходів, що є свідченням низького рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування [3].

Основну роль у країнах з розвинутою ринковою економікою відіграють майнові місцеві податки на нерухоме майно фізичних і юридичних осіб та на землю. Зокрема частка податку на майно у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів різна і становить у Великобританії, наприклад, – 99,5%, у Франції та Іспанії – близько 30-40%.

Податок на майно у Великобританії забезпечує близько третину надходжень місцевого бюджету. У постсоціалістичних країнах (наприклад, Польщі, Латвії, Румунії) податок на майно складає 10-20 % від загального обсягу податкових надходжень місцевих бюджетів. У

містах США податок на майно, який оподатковується за диференційованими ставками, забезпечує 40 % усіх прибутків бюджету.

Для підтримки регіонів з найслабкішою дохідною базою у міжнародній практиці застосовується, крім запозичень, система трансфертів. Питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів більша в унітарних державах (до 70%), ніж у федеративних, де частка трансфертів у доходах бюджетів коливається в межах 14-29%. Розподіл фінансової допомоги характеризується прозорістю і стабільністю механізму вирівнювання. Найбільшого успіху в цьому досягають країни, процедура розрахунку фінансової допомоги в яких залишається незмінною протягом як мінімум трьох – п'яти років, у результаті чого є можливість спрогнозувати доходи майбутніх періодів. Зарубіжний досвід, ілюструє загальну закономірність, згідно з якою формування дохідної бази місцевої влади та місцевого самоврядування загалом визначається рівнем децентралізації влади в країні. З посиленням децентралізації зміщуються акценти між податковими надходженнями до місцевих бюджетів і трансфертами з центрального бюджету на користь перших. У більшості країн Європейського Союзу податкові надходження становлять понад третину в сукупних доходах місцевих бюджетів, у п'ятій частині країн такі надходження формують половину ресурсів місцевих бюджетів. Відповідним чином у структурі централізованих трансфертів відбувається зменшення інвестиційної складової, що свідчить про спроможність громад формувати інвестиційний ресурс власними силами в межах наявних податкових надходжень [4, с. 133].

Досвід розбудови децентралізованої бюджетної системи Словаччини особливо цікавий для України, яка наразі стикається з такими проблемами, які були успішно подолані в даній країні.

Саме на муніципалітети в Словаччині покладається відповідальність за соціально-економічне, культурне та екологічне становище населених пунктів. Це змушує їх проводити активну політику в різних сферах, виходити з різними ініціативами для співробітництва до державної влади, влади країв та інших структур. Одним із чинників успішної децентралізації в Словаччині стало те, що передача повноважень супроводжувалася симетричною бюджетною децентралізацією [5, с. 37].

Відмітимо, що кошти державного бюджету уряд спрямовує не лише на фінансування реалізації своїх функцій, але і на фінансування делегованих функцій, переданих муніципалітетам та органам місцевого самоврядування вищого рівня. В результаті бюджетної децентралізації

була значно розширена фінансова база бюджетів населених пунктів. Завдяки цьому, було здійснено перехід від дотаційного фінансування функцій органів місцевого самоврядування за яким держава покривала їх видатки через трансферти до місцевого бюджету до формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць, які фінансують свої функції за рахунок власних доходів. Нині близько 70% доходів та витрат муніципалітетів ґрунтуються на власних джерелах, решту становлять цільові дотації з держбюджету.

Не менш цікавим для України є приклад польської реформи децентралізації. Польська модель децентралізації є найбільш наближеною до українських реалій і досвід польських реформ може бути найбільш повно використаний в Україні. Початок реформи децентралізації в цій країні почався в 90-х роках. Одним з перших кроків виступило зменшення вдвічі воєводств, місцеві громади отримали в своє розпорядження бюджети і самостійність. Серед беззаперечних переваг децентралізації поляки відзначають: реальні повноваження, відповідальність і гроші на місцях. Адміністративна реформа у Польщі об'єднала 49 воєводств у 16, місцеві громади отримали у своє розпорядження бюджети [6, с. 61].

Характерною особливістю федеративної структури, яка існує в Німеччині, є те, що на рівні федерацій структура органів місцевого самоврядування близька до структури органів у нашій країні. Общини в ФРН мають можливість виконувати покладені на них завдання по забезпеченню необхідних послуг населенню, Конституція гарантує їх фінансову спроможність і зобов'язує державу забезпечувати необхідними ресурсами бідні общини, а також всі общини в разі надання їм додаткових завдань. Общини одержують частину надходжень від податку на нерухомість, яка повинна резервуватись землями за общинами на основі платежів, які вносять мешканцями цих общин як податок на нерухомість. Доходи по реальним податкам належать общинам; доходи по місцевим податкам на споживання і на предмети розкоші належать общинам або у випадках передбачених законодавством землі – об'єднанням общин. В рамках закону общинам надається право встановлювати порядок збирання податків. Якщо земля не має в своєму складі общин, то доходи по реальним податкам та місцевим податкам на споживання і предмети розкоші належать землі [7].

Місцеві податки є важливим елементом формування бюджету общини і можуть збиратись лише у відповідності до закону і незалежно від спеціальних послуг з боку самоврядування у відповідь. Община, як

правило, має свої специфічні побічні податки (на полювання, на собак, на заклади типу казино, тощо), а також натуральні податки – поземельні податки А і В та промисловий податок. Община також одержує частину подорожнього податку, включаючи податок із заробітної плати. За рахунок податків формується біля третини муніципальних фінансів [8].

Місцеві збори і платежі визначаються статутом общини. На відміну від податків, збори і платежі можна збирати лише за надані певні послуги. Це плата за комунальні послуги за користування об'єктами загального призначення, тощо. Платежі можуть вводитись, як разова плата, наприклад на розширення доріг у місті.

Ознайомившись із зарубіжним досвідом можна зробити наступні висновки. Проблеми економічного розвитку регіонів в Україні не мають аналогів у світовому процесі через відмінний від інших суспільно-політичний та соціально-економічний фон. Тому шляхи їх вирішення не можуть бути запозиченими у чистому вигляді. Разом з тим доцільно враховувати світовий досвід і наближувати його до наших реалій. Це дозволить в умовах економічної кризи успішно реалізовувати місцеву політику, але лише в умовах пріоритетності активізації діяльності органів місцевого самоврядування на базі чіткої правової визначеності та потужної фінансової інфраструктури. Передусім держава має забезпечити достатні й стабільні власні фінансові ресурси органам місцевого самоврядування, яких вони за нинішніх умов не мають. Слід збалансувати фінансові ресурси місцевого самоврядування України з його функціями і компетенцією. Необхідно розширити можливості місцевого самоврядування у сфері оподаткування, створити умови для забезпечення гнучкості й різноманітності місцевих локальних систем.

Література:

1. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монографія / За ред. О.П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. 376 с.
2. Нехайчук Д. В., Чос Є. О. Фінансові ресурси місцевих органів влади. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 223. С. 61 – 65.
3. Лопушняк Г., Лободіна З, Скибиляк С. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 131 – 142.
4. Череп А. В., Осипенко С. О. Комунальний банк як інвестиційна складова соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 112 – 117.

5. Лучка А. В. Забезпечення прозорості та відкритості бюджетів місцевого самоврядування як засіб поглиблення демократизації суспільного життя. *Вісник ТНЕУ*. 2007. № 2. С. 37 – 45.
6. Нехайчук Д. В., Чос Є. О. Фінансові ресурси місцевих органів влади. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 223. С. 61 – 65.
7. Ткачук А. Про децентралізацію влади та реєстрацію громади. URL: <http://decentralization.unian.ua/> (дата звернення: 09.11.2019 р.).
8. Петриків А. В. Роль місцевих запозичень у вирішенні фінансових проблем регіонів. *Ефективна економіка*. 2015. №5. DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4093>.

Васечко Вікторія Олегівна
*консультант загального відділу
виконавчого апарату Волинської обласної ради*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Для регіонів України в умовах посиленої регіоналізації і переорієнтації напрямів розвитку на європейський демократичний простір однією з основних проблем залишається забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку, що базується на досягненні високого рівня життя та добробуту населення, формуванні екологічно безпечного середовища для життєдіяльності, гарантуванні економічної і соціальної безпеки. Таким чином актуалізуються дослідження соціально-економічного розвитку на рівні регіону з врахуванням вимог сьогодення.

Дослідженню теоретико-методичних засад соціально-економічного розвитку регіонів країни і прикладних аспектів її забезпечення присвячені праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Зокрема, серед широкого кола науковців слід відзначити праці таких науковців, як: О. Амоша, М. Бутко, О. Василик, З. Варналій, І. Вахович, В. Геєць, Т. Гуйда, Б. Данилишин, М. Долішній, С. Дорогунцов, А. Єпіфанов, Ф. Заставний, С. Іщук, В. Кравченко, І. Лукінов, Л. Мельник, Я. Олійник, І. Сало, Д. Стеченко, В. Тарасевич, М. Хвесик, О. Шаблій, О. Черевко, М. Чумаченко та багато інших. Основним чином, увага дослідників акцентується на оцінюванні рівня соціально-економічного розвитку регіону, з'ясуванні факторів впливу та проблемних моментів